

KİTÂB-I GÜZÎDE-İ 'İLM-İ TİBB'DA (SULTÂNİYYE İNGİLTERE NÜSHASI) TESPİT EDİLEN BİTKİ ADLARI

Paki KÜÇÜKER* - Melek BALCI**

Özet

İnsanlık var oluşundan beri birtakım hastalıklarla mücadele içerisinde. Bu hastalıklara karşı önlem alabilmek, onlardan korunabilmek ve kurtulabilmek için ilk olarak tabiata başvurmuştur. Tabiatta bulunan çeşitli hayvanlar, madenler, sular, taşlar ve bitkiler insanlığa hastalıklarının tedavi etmesi için yardımcı olmuştur. Böylece tabiatın iyileştirici öğelerinden biri olan bitkilerin de işlevleri, faydaları ve zararları tarih boyunca araştırılmıştır. İncelemeler ve deneylerden sonra başta botanik, tıp tarihi, eczacılık ve halk hekimliği olmak üzere birçok bilim alanına hizmet edilmiştir.

Kitâb-ı Güzîde-i 'İlm-i Tıbb, XV. yüzyıla ait bir tıp metnidir. Şirvanî'nin kaleme aldığı bu eser, tıp tarihi bakımından önemli bir kaynak niteliğindedir. Eserde hastalıkların tedavisinde kullanılan merhem, macun ve terkip adları yer almaktadır. İnsan sağlığı için hazırlanan bu merhem, macun ve terkiplerin ana unsurunu çeşitli bitkiler oluşturur. Sade bir dille yazılmış eserde yer alan bitki adları yazıldığı dönemin ses, yapı ve kelime kadrosu bakımından bize zengin malzeme sunar. Üzerinde çalıştığımız eser, İngiltere'de The British Library Oriental and India Office Collectionsta 15049 numarada kayıtlıdır. Bu çalışmada Kitâb-ı Güzîde-i 'İlm-i Tıbb'da yer alan bitki adları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eski Anadolu Türkçesi, Bitki Adları, Şirvanî, Kitâb-ı Güzîde-i 'İlm-i Tıbb, Tıp Tarihi

THE NAMES OF PLANTS DETERMINED IN THE KİTAB-I GÜZÎDE-İ İLM-İ TİBB

Abstract

Humanity from its origins struggles with different diseases. First way of getting provided, protected and saved from disease was found in nature. Different sorts of animals, minerals, curative water, stones and plants have been helpful in the treatments. Useful items of nature such as plants and their functions, advantages and disadvantages were researched during the history. Botanic, history of medicine, pharmacy and folk medicine started being practiced after these researches and experiments.

Kitâb-ı Güzîde-i 'İlm-i Tıbb is a piece about medicine from XV. century. This book which was written by Şirvanî is very important literature for the history of the medicine. Apparatus, which was used during the treatment such as ointment, paste and compound are also written in this paper. The base of ointment, paste and compound which were used for human's health is made of different sorts of plants. The names of the plants, in this book, which was written in basic language, are also important for understanding vocals and the structure of the

* Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Sakarya / TÜRKİYE, el-mek: pkucuker@sakarya.edu.tr

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7538-4200>

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Sakarya / TÜRKİYE, el-mek: han_melekblc@hotmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0338-7349>

words of language in that period. The book that we have elaborated is saved in England in The British Library Oriental and India Office Collections by number 15049. This article is about names of plants that are written in the Kitâb-ı Güzîde-i 'İlm-i Tıbb.

Key Words: Old Anatolian Turkish, Plant Names, Şîrvânî, Kitâb-ı Güzîde-i 'İlm-i Tıbb, History of Medicine

Giriş

İnsanlık var oluşundan beri birtakım hastalıklarla mücadele içerisinde. Bu hastalıklara karşı önlem alabilmek, onlardan korunabilmek ve kurtulabilmek için ilk olarak tabiata başvurmuştur. Tabiatta bulunan çeşitli hayvanlar, madenler, sular, taşlar ve bitkiler insanlığa hastalıklarını tedavi etmesi için yardımcı olmuştur. Böylece tabiatın iyileştirici öğelerinden biri olan bitkilerin de işlevleri, faydaları ve zararları tarih boyunca araştırılmıştır. İncelemeler ve deneylerden sonra başta botanik, tıp tarihi, eczacılık ve halk hekimliği olmak üzere birçok bilim alanına hizmet edilmiştir.

Bitkilerin hemen hemen tümü, çeşitli hastalıklara karşı kimi zaman tek tek, kimi zamansa diğer birtakım bitki ve maddelerle çeşitli işlemlerden geçirilerek ilaç olarak kullanılır. Eski tıpta ilaçların bitkilerden yapılması, hemen tüm bitkilerin çeşitli hastalıklara karşı ilaç olarak kullanılmasından dolayı, tıp metinleri bitki adları açısından akla gelen ilk kaynaklardandır (Önler, 1998:161-162). XIV-XVII. yüzyıllar arasında Anadolu'da çeşitli bilim dallarında birçok eser yazılmıştır. Bu eserler içerisinde tıbbî içerikli olanlar önemli bir yer tutar. Bu dönem eserleri üzerinde yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu dinî ve edebî içeriklidir. Oysa çeşitli bilim dallarında yazılmış eserler, gerek kelime hazinesi gerekse söz konusu alanlardaki terimler açısından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca bu tür eserler üzerinde yapılacak olan yayınlar, ilgili bilim dallarının tarihlerini araştıran uzmanlara da sağlam malzeme teşkil edecektir (Önler, 1985: 87-130).

Yaşamın sürdürülebilmesi gibi önemli bir ihtiyaçtan doğan bitkilerle tedavi ilmi, farklı coğrafyalarda, farklı dillerde eserlerin yazılmasıyla yavaş yavaş gelişmiş; bu farklı coğrafyalarda ve farklı dillerde yazılan eserlerin her milletin kendi diline tercüme edilmesiyle birlikte oldukça geniş bir alana yayılmıştır. Özellikle 15. yüzyıldan itibaren Türkçeye tercüme edilen eser sayısı oldukça fazladır; bu durum da Türkçenin bir bilim dili olmasına büyük katkı sağlamıştır (Küçükler, Yıldız 2018: 110).

Hayvanlar ve bitkiler Türk folklorunun efsanelerinde, destanlarında, masallarında, türkülerinde, atasözlerinde önemli bir yer tutar. Bu kültürel ve edebî türlerin yer aldığı eserlerde hayvan ve bitki adlarıyla ilgili çok sayıda örnek görülmektedir (Uçar, 2013b: 4). Hastalıkların tedavisinde bitkilerle uğraşan hekimler, bitki adlandırılmasında çeşitliliği de beraberinde getirmiştir. Dildeki bitki işaretlemelerinin sayısının fazla olması; bitki çeşitliliğiyle birlikte aynı bitkinin farklı türlerinin ve farklı adlandırmalarının olmasıyla da bağlantılıdır (Uçar, 2013a: 2674).

İnsanın her derdine bir alternatif bitki sunan tabiat eski çağlardan beri şifa kaynağı olmuştur. Bilindiği üzere Anadolu, coğrafi özellikleri ve iklimi dolayısıyla zengin bir habitata sahiptir. Bu topraklarda yetişen hekimlerden biri olan Şîrvânî, Kitâb-ı Güzîde-i 'İlm-i Tıbb adlı eserini Eski Anadolu Türkçesi döneminde XV. yüzyılda yazmıştır.

Şîrvanlı bir aileye mensup, hayatı ile ilgili bilgileri eserlerinden öğrenebildiğimiz, XV. yüzyıl hekimleri arasında yazdığı eserlerle oldukça önemli bir yere sahip olan Muhammed bin Mahmud-ı Şîrvânî hem Arapça hem de Türkçe birçok eser vermiş devrinin önemli hekimlerindedir. Şîrvânî'nin yurt içi ve yurt dışındaki kütüphanelerde Türkçe ve Arapça yazılmış biri dinî konuda, on biri tıp, eczacılık, kıymetli taşlar, yemek sanatı konularında telif ve tercüme olmak üzere toplam on iki tane eseri bulunmaktadır (Bayat, Okumuş 2004: 13).

Şirvânî'nin, üzerinde çalışılan Türkçe eserlerinden Cevhernâme, Tuhfe-i Murâdî, Kitâbü't-Tabih Tercümesi, Sultâniyye, Mürşid adlı eserleri ilim âlemine sunulmakla birlikte "Şirvânî'nin Menteşe beyi İlyâs bin Mehmed bin Orhan (öl.842/1421) adına Arapça yazdığı, ona nispetle İlyâsiyye adını verdiği, sonra yine İlyâs Bey'in isteğiyle Türkçeye çevirdiği (Bayat, Okumuş 2004: 14)" İlyâsiyye adlı eserinin günümüze kadar hiçbir nüshasına ulaşılamamıştır.

Şirvanî, yukarıda bahsedilen Türkçe eserlerinden Sultâniyye'yi Osmanlı sultanı Çelebi Mehmet'e (öl. 1421) ithaf etmiştir. Sultâniyye'nin bilinen altı nüshası şunlardır:

Süleymaniye Kütüphanesi'nde Serez, No. 2756: Harekeli nesihle 88 yaprak, 214×150 (120×90) mm, 11 satır. İstinsahı 1512'de Mehmet Beğ bin Ahmed Paşa Camii tarafından tamamlanmıştır.

Bosna-Hersek Gazi Hüsrev Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümü, No. R1585/1: Nestalikle 42 yaprak, 13 satır. İstinsah tarihi ve müstensihi bilinmemektedir.

Köprülü Yazma Eserler Kütüphanesi Hafız Ahmed Paşa Koleksiyonu, No. 34 Ha 184/2: Harekeli Nesihle 32 yaprak, 207×140 (140×93) mm, 15 satır. İstinsah tarihi ve müstensihi bilinmemektedir.

Süleymaniye Kütüphanesi Şehit Ali Paşa Koleksiyonu, No. 2074/1 46: Nesihle 46 yaprak, 203×140 (142×93) mm, 13 satır, Eksiktir.

Manisa İl Halk Kütüphanesi Eski Eserler Bölümü, No. 1848/4: Harekesiz sülüsle 31 yaprak, 205×115 (148×95) mm, 19 satır, Eksiktir.

Sultâniyye'nin çalışmamıza kaynaklık eden ve en eski tarihli nüshası Kitâb-ı Güzîde-i 'İlm-i Tıbb adlı eserdir. İngiltere'de The British Library Oriental and India Office Collections 15049 numarada kayıtlıdır.

Bir mukaddime ve 14 babdan oluşan eser, her sayfası 15 satır olmak üzere harekeli nesihle yazılı 41 varaktan oluşur. Her bab fasıllara ayrılarak, bab ve fasıl başlıkları önce Arapça olarak verilmiş, sonrasında Türkçeleri ile devam edilmiştir. Yazmanın ilk sayfasında yazan ve eserin adı olarak bilinen Kitâb-ı Güzîde-i 'İlm-i Tıbb ibâresi aslında eserin adı değildir (Küçük, 2010a: 175). Eserin adı ve yazılış sebebi yazmanın 3a numaralı varağında şöyle geçmektedir: (1) mensüb olanlar birkaç vardır pes vâcib oldı bize dağı ol dergâhuñ (2) hizmetine erişmek ve hem anuñ devleti birle devletlenmek pes yazdum (3) men dağı vesîle ve tuhfe icün ol hazret-i keyvân rif'ata bu muhtaşar-ı (4) müfîd kim kâfîdür tedbîr ebdân-ı şahîhaya ve vâfî cemî'c agrâzlarına ve hem (5) müştemil le'âyif-i celîleye ve muhtevî-ârâ-yı cemîleye ve kıldum bu muhtaşarı anuñ (6) adına ve hem adını *tembihâ-yı kanundur?* kodum ki tâ bu kitâbumuz anuñla devletlene ve çok (7) zamân anuñ eyü adı birle kıla

Elimizdeki yazmada Şirvânî'nin eseri ile Hacı Paşa'nın Teshîl adlı eseri birlikte ciltlenmiştir. Yazmanın baş kısmında bir fihrist vardır ve fihristin başında da "fihrist-i kitâb-ı 'ilm-i tıbb-ı güzîde" ibaresi bulunmaktadır. Bu fihrist içerisinde Hacı Paşa'nın Teshîl adlı eseri için ayrı bir başlık açılmamış, eser aynı fihristin içerisine dâhil edilmiştir. Dolayısıyla da şimdiye kadar Şirvânî'ye ait bir eser adı olarak bilinen Kitâb-ı Güzîde aslında eserin adı değil, yazmayı kaleme alan kişinin sonradan iki eseri birleştirerek tıp ilmine ait seçkin bir eser anlamında (Kitâb-ı Güzîde-i 'İlm-i Tıbb) sonradan verdiği bir isimdir (Küçük, 2010a: 175-176).

Eserin ikinci varağında bulunan ve yazar adının hemen üzerine yazılmış olan "892 hicretinde bu eseri yazdum" ibaresi yazmanın milâdî 1487 yılında istinsah edildiğini düşündürse de eserle birlikte ciltlenen ve kendisinden sonraki sayfalarda yazılı bulunan Teshîl adlı eserin sonuna düşülen 848 (1434) yılı kafa karıştırılmaktadır. Eserin diğer bölümlerinde istinsah

tarihiyle ilgili başka bir ibarenin bulunmaması konuyla ilgili fazla yorum yapılamamasına sebep olmaktadır (Küçüker, 2010a: 176).

Eser insan sağlığı için önemli her alana değinmiştir: Kulak, göz, diş, ağız, saç, yeme-içme, uyku düzeni, sağlıklı beden için hareket etmenin önemi, kusmanın ahvali, hamam adabı gibi. İnsanın hastalıklardan korunabilmesi için bedenine sıhhatli olabilecek durumları bitkilerin iyileştirici özellikleriyle birlikte ele alan Şîrvânî, üzerinde çalıştığımız eserde Türk tıp tarihine adını yazdırmış hekimlerden ve onların kitaplarından da bahsetmiştir. Kânûn, Şeyh İbni Ali Sinâ (İbn Sînâ, öl.1037); Hâvî, Muhammed bin Zekeriyâ (Râzî, Ebû Bekir, öl.925); Mîe, Mesîhî (Ebu Seyl, öl.1010-1011?) gibi ünlü hekimleri ve kitaplarını duyduğunu onlardan etkilendiğini belirten Şîrvânî, Câlinûs (Galien, MS öl.200?) ve Ebukrat (Hipokrat, MÖ, 460-375) adlı hekimlerin kusmanın ahvali hakkındaki görüşlerine Kitâb-ı Güzîde-i 'İlm-i Tıbb'da yer vermiştir. Ayrıca Câlinûs'un hamam adabı hakkındaki görüşüne ve yüz yirmi türlü hastalığa kefarete dediği macun-ı câlinûs adını taşıyan macunun tarifine de bu eserde yer verilmiştir.

Şîrvânî, bu eseriyle bize, insan sağlığı için bitkilerin hangi bitkilerle bir arada kullanılması gerektiği konusunu tecrübe edip sahil gördüğü merhem, macun ve terkip tariflerinin bulunduğu bir eser bırakmıştır. Biz de bu çalışmada Şîrvânî'nin Kitâb-ı Güzîde-i 'İlm-i Tıbb adlı eserindeki bitki adlarını önce alfabe sırasına göre düzenledik. Adı geçen bitkiden sonra dil kısaltmasını verip bitkilerin anlamlarını açıkladık. Belirlenebilenlerin Latince karşılıkları parantez içinde verdikten sonra bitki adının geçtiği sayfa ve satır numarasını parantez içinde gösterdik.

Kitâb-ı Güzîde-i 'İlm-i Tıbb'da yer alan bitki adları şöyledir:

'aḫḫ: < Ar. 1. Mazı denilen tane. 2. Kekre. (38a/10), (41b/9)

'ākırkārḫā: < Ar. 1. Pire otu, nezle otu. 2. Şifalı bir öd türü. (40b/4)

alabüber: < T.-Gr. 1. Patlıcangillerden bir biber türü; (*Capsicum annuum*). 2. Bu bitkinin olgunlaştığında kızarıp yakıcı bir acılık kazanan, kurutulup dövülerek yemeklerde baharat olarak kullanılan tozu, Türk biberi. (26b/3)

alma: < T. Elma; (*Pirus malus*). (34a/2)

anīsün: < Far. Anason; (*Pimpinella anisum*). (37b/7)

arpa: < T. Buğdaygillerden bir bitki; (*Hordeum vulgare*) ve bu bitkinin ekmek ve bira yapımında kullanılan, hayvanlara yem olarak verilen taneleri. (38b/9)

aşl: < Ar. Ilgın ağacı. (41a/2)

aşlu'l-kerefüs: < Ar. Kereviz kökü; (*Apium graveolens*). (38a/2)

aşlu'r-rāziyānec: < Ar.-Far. Raziyan kökü. (38a/1)

'aşr: < Ar. Yemen'de bulunan Hindistan'da "âk" olarak bilinen sütleğengillerden, "tıgala" da denilen ve zamkı öldürücü olan bir ağaç. (27a/10), (34a/11)

ayıd: < T. Ayıt, küçük ince yapraklı, kokulu, mor mavi çiçekli, düzgün dallarından sepet örülen halk indinde kutsal sayılan bir ağaç, hayıt, beşparmak otu; (*Vitex agnus castus*). (32a/14)

ayva: < T. Ayva; (*Cydonia vulgaris*). (33b/14)

bābād: < Far. Papatya; (*Matricaria chamomilla*). “bābādyā”. Krş. bābūnec. (26a/14)

bābūnec: < Far. Papatya; (*Matricaria chamomilla*). Krş. bābādyā. (41b/6)

bādrūc: < Far. Yabani reyhan; (*Ocimum*). (32b/2)

bākıllā: < Ar. Bakla. İki çenekliler sınıfının baklagiller familyasından beyaz çiçekleri olan, acı olan taneleri suda tatlılaştırılarak yenilen bir yıllık otsu bitki; (*Vicia faba*). (7a/12)

bakla: < Ar. Bakla; (*Vicia faba*). (34a/3)

bān: < Ar. Sorgun ağacı, bey söğüdü. (26b/3)

bāzām: < Far. Badem ağacı ve bu ağacın yaş ya da kuru yenilen yemişi; (*Amygdalus communis*). “bādem” (32b/12)

bāzincān: < Far. Patlıcangiller (*Solanaceae*) familyasından, çiçekleri tekli, uzun, yuvarlak, mor ya da siyahımsı bakka tipi meyveleri olan ve kültürü yapılan, tek yıllık, otsu bitki; (*Solanum melongena*). (15a/7)

behmen: < Ar. Kuduzotu, kırmızı türüne kızıl behmen; (*Statice limonium*), beyaz türüne ak behmen adı verilir; (*Centaurea behen*). (39b/12)

belādur: < Far. Daha çok Hindistan’da yetişen kestaneye benzer bir ağaç, beladır ağacı ve o ağacın meyvesi; (*Semecarpus anacardium*). (39a/12)

belesān: < Ar. Pelesenk ağacı ve bundan elde edilen yağ; (*Commiphora opobalsamum*). (26a/14)

belīle: < Far. Belile otu, belilec; (*Bellerica myrobalan*). (39a/10)

belūt: < Ar. Meşe ağacı; (*Quercus*). 2. Meşe ağacı meyvası, palamut. (30a/6)

benefşe: < Far. Menekşe; (*Viola tricolor*). (15a/11)

besbāse: < Ar. 1. Rezene; (*Foeniculum vulgare*). 2. Ak üzerlik otu, yaprağı söğüt yaprağı şeklinde olan ve kokusu yasemin çiçeğine benzeyen hoş kokulu bir bitki. 3. Küçük Hindistan cevizi; (*Myristica fragrans*). “besbāsā”. (40b/4)

bezir: < Ar. Tohum, tane; keten tohumu. (41a/13)

bezr-i kaṭūnā: < Ar. Pire otu tohumu; (*Plantago ovata*). (19b/14), (37b/15)

bezr-i reyḥān: < Ar. Reyhan tohumu; (*Ocimum basilicum*). (19b/14)

bezr-i rümmān: < Ar. Nar tohumu; (*Punica granatum*). (39b/11)

bīḥ- i rāziyāne: < Far. Rezene bitkisinin kökü. (37a/9)

birinc: < Far. Pirinç; (*Oryza sativa*). (30b/5)

bögrülce: < T. Börülce, fasulyeye benzer bir bitki; (*Vigna sinensis*). (31b/11)

buğday: < T. Buğday; (*Triticum aestivum*). (5a/4)

buğdur: <T. Kaynatılıp kurutulduktan ve kabuğu çıkarıldıktan sonra kırılan buğdur.
(38b/9)

büy: <Far. Çemen otu, boy tohumu; (*Foenum-graecum*). (38a/15)

büber: <Gr .Biber; (*Capsicum annuum*). (26b/14)

cavdar: <T. Buğdaygillerden, unlu tane veren bir bitki; (*Secale cereale*) ve bu bitkinin esmer ve uzun tanesi. “çavdar” (33a/9)

ceviz: <Ar. Ceviz; (*Juglans regia*). (38a/5)

cezer: <Ar. Havuç; (*Daucus carota*). (28b/15)

çügündür: <T. Pancar, kırmızı pancar; (*Beta vulgarisfolliora*). “çügündür” (20a/13)

çivid: <T. Çivit otu, turpgillerden, yapraklarından mavi boya çıkarılan bitki; (*Isatis tinctoria*). (37b/7)

dadranbū: <Far. Oğulotu; (*Melissa officinalis*). “tatranbu” (32a/15)

dārcinī: <Far. Tarçın; (*Cinnamomum*). (25b/5), (38a/5)

dār-ı fulful: <Far.-Ar. Baş biberi, uzun biber; (*Piper longum*). (39a/11)

demür diken: <T. Demir diken, sürünücü ve sarı çiçekli bir bitki; (*Tribulus terrestris*). (38b/2)

dorağ otu: <T. Dere otu; (*Anethum graveolens*). (27a/6)

dūkū: <Far. Yaban havucunun tohumu. (40b/5)

ebrüşüm: <Far. İpek iplik, ibrişim. “ebrüşüm” (37b/9)

ebūcehil: <Ar. Ebucehil karpuzu, acı kavun, eşek hıyarı, acıdülek; (*Citrullus colocynthis*). (37b/8)

emlec: <Far. Hindistan'da yetişen amlac olarak bilinen bitki ve bu bitkinin şifalı meyvesi; (*Phyllanthus emblica*). (39a/10)

emrūd: <Far. Armut; (*Pirus communis*). (33b/15)

enār: <Far. Nar; (*Punica granatum*). (35b/4)

encidān: <Far. Kasnı ağacı ve zamkı, çakşır otu, heliz, engüjed; (*Ferula assa - foetida*). “encüdān”. (41a/1)

encīr: <Far. İncir ağacı ve meyvesi; (*Ficus carica*). (29a/10)

eñir: <T. Enir, tavşan kirazı; (*Ruscus aculeatus*). (40b/12)

erük: <T. Erik ağacı ve meyvesi; (*Prunus domestica*). (36b/3)

erüz: <Ar. Pirinç; (*Oryza sativa*). (28b/15)

- fānīz:** < Far. Kamış helvası, peynir şekeri, akide. "fānīd" (39a/13)
- fınduk:** < Far. Fındık; (*Corylus colurna*). (25b/11)
- fistuk:** < Ar. Fıstık; (*Pistacia vera*). (25b/11)
- fulful:** < Ar. Biber. (*Capsicum annuum*). (39a/11)
- gāfit:** < Ar. Koyunotu, kasıkotu; (*Agrimonia eupatoria*). (37a/11)
- gendene:** < Far. Pırasa; (*Allium porrum*). (18b/3)
- gevez:** < Far. 1. Biber; (*Capsicum annuum*). (40a/10)
- gül:** < Far. 1. Gül. 2. Çiçek.
- güyegü otı:** < T. Güveği otu, kekik otu, zater; (*Origanum vulgare*). (29b/8)
- habb-ı rümmān:** < Ar. Nar tanesi; (*Punica granatum*). (27b/1)
- habb-ı şanavber :** < Ar. Çam fıstığı kozalağı tanesi; (*Ajuga chamaepitys*). (32b/13)
- hardal:** < Ar. Hardal, turpgillerden, sarı çiçekli, deriyi yakıcı nitelikte olan ve tohumu hekimlikte kullanılan, tadı acı ve bir yıllık bir bitki; (*Brassicainigra*). (18b/10)
- harşuf:** < Ar. Enginar; (*Cynara scolymus*). (33a/1)
- haşhaş:** < Ar. Haşhaş, gelincikgillerden, kapsüllerinden afyon elde edilen, tohumlarından yağ çıkarılan bir yıllık ve otsu bir kültür bitkisi; (*Papaver somniferum*). (33b/12)
- hatmī:** < Ar. Hatmi çiçeği, Ebegümeçigillerden, bazı cinslerinin kök ve çiçekleri hekimlikte kullanılan, çok yıllık otsu bir süs bitkisi, ağaçküpesi; (*Althaea officinalis*). (38b/1)
- helīle:** < Far. Helile otu, tohumları t ıpta müşhil olarak kullanılan bir bitki. Kara helile, sarı helile gibi türleri bulunur; (*Terminalia*). (40a/14)
- helyün:** < Ar. Tilkikuyruğu, kuşkonmaz; (*Asparagus officinalis*). (31a/9)
- hıyār:** < Ar. 1. Kabakgillerden, uzun, iri meyveli, sürüngen, bir yıllık otsu bir bitki; (*Cucumis sativus*). 2. Bu bitkinin iri, yeşil ürünü, salatalık.
- hindubā:** < Ar. Hindiba, yaban marulu, güneyik, göyinek; (*Cichorium endiva*). (34a/3)
- hindüstān kōzi:** < Far.-Ar. Hindistan cevizi; (*Cocos nucifera*). (32a/1)
- hūlincān:** < Far. Zencefilgillerden, aynı adla anılan kök sapları baharat olarak kullanılan güzel kokulu bir bitki; (*Galanga officinalis*). (25b/6)
- hummuş:** < Ar. Nohut. (*Cicer arietinum*). (28b/15)
- hurf :** < Ar. Kekik cinsinden güzel kokulu bir ot, tere, bahçe teresi, hocaboynuzu. (32a/15)

hurmâ: < Far. Hurma; (*Phoenix dactylifera*). (31b/10)

'meb- i şa'lebi: < Ar. Tilki üzümü, it üzümü; (*Solanum nigrum*). (34a/5)

igde: < T. İğde ağacı ve meyvesi; (*Elaeagnus angustifolia*). (33b/15)

incir: < Far. İncir; (*Ficus carica*). (29a/14)

isbanah: < Gr. Ispanak; (*Spinacia oleracea*). “ispānāh, isfanāh” (33b/5)

kabak: < T. Kabak, sürüngen gövdeli, sarı çiçekli, birçok türü olan bir bitki; (*Cucurbita*). (29a/11)

kabilî: < Ar. Helile otu türlerinden biri; (*Terminalia*). (39a/9)

kaküle: < Ar. Kakula otu, hil otu, zencefilgillerden, sıcak iklimlerde yetişen güzel kokulu bir bitki; (*Elettaria cardamomum*) ve bitkinin baharat olarak kullanılan tohumu. (38a/5)

kalmūniyā: < Gr. Çam sakızı. (39a/11)

kamış: < T. Kamış, buğdaygillerden, sulak, nemli yerlerde yetişen, boğumlu, sert gövdesi olan bitkiler; (*Phragmites australis*). (32b/14)

kanāber: < Ar. Kambil otu, aşçılar otu, kırmızı boya elde edilen bir ot. (32b/2)

karanful: < Ar. Karanfil; (*Eugenia caryophyllata*). (26a/9)

kasb : < Ar. 1. Ağaç üzerinde kurumuş hurma. 2. Sakız, sakız ağacından elde edilen bir tür reçene; (*Pistacia lentiscus*). (30a/6)

kaşni: < Far. Kadı ağacı, şeytanboku otu ve bundan elde edilen zank; (*Ferulaassa foetida*). (26b/3)

kāsnî: < Far. Hindiba, yaban marulu, acı marulu, güneyik; (*Cichorium endiva*). (38a/5)

kaşun tuzluğu: < T. Diken üzümü. (20a/12)

kaşunā: < Ar. Pireotu, karnıyarık otu ve tohumu; (*Plantago psyllium*). (19b/14)

kavun: < T. Kavun; (*Cucum*). (13a/1)

kebābe: < Ar. Kuyruklu biber; (*Piper cubeba*). (39a/12)

kekük otu: < T. Kekik otu; (*Thymus vulgaris*). (32b/6)

kelem: < Far. Lahana; (*Brassica oleracea*). (33b/3)

kerdeme: < Gr. Pembe çiçekli otsu bir bitki, tere; (*Lepidium*). (18b/2)

kerefis: < Ar. Kereviz; (*Apium graveolens*). “kerefüs” (28b/11)

kesdene: < Gr. Kestane ağacı ve meyvesi; (*Castanea sativa*). (32b/1)

keşüt: < Ar. Bir tür sarmaşık, bağboğan, küsküt; (*Cuscuta epythimum*). (33a/3)

- keşür:** <Far. Yabani havuç; havuç tohumu; (*Daucus carota*). (28b/8)
- kettān:** <Ar. Keten bitkisi ve bundan elde edilen dokuma, bez. (38b/9)
- kettān tohumı:** <Ar. Keten tohumu; (*Semen linum usitatissimum*). (38a/15)
- kışmış :** <Far. Beyaz veya pembe çiçekli bir bitki; (*Coriandrum sativum*). "kişniş" (33a/4)
- kimnūn :** <Ar. Kimyon, güzel kokulu ve otsu bir bitki; (*Cuminum cyminum*) ve bu bitkinin tohumundan elde edilen baharat olarak kullanılan toz. (29b/9)
- kişnic:** <Far. Kişniş otu; (*Coriandrum sativum*). (34a/4)
- koruk:** <T. Koruk, henüz olgunlaşmamış üzüm. (33b/14)
- köz:** <Far. Ceviz; (*Juglans regia*). (41a/11)
- köknār:** <Far. Köknar ağacı ve yemişi; (*Abies cilicica*). (25b/11)
- kunduz taşığı:** <T. Kunduztaşığı otu ve kökü, cavşir, oğlanaşı; (*Ferula alaeochytris*). (26b/3)
- kuṭ'a:** <Ar. Bir çeşit hurma. (39a/3)
- küncīd:** <Far. Susam; (*Sesamum indicum*). (39b/12)
- kündüs turpı:** <Ar. Çoğan otu, çöven otu; (*Saponaria officinalis*). (18b/10)
- leblāb:** <Ar. Bir tür sarmaşık; (*Hedera helix*). (34a/6)
- levz:** <Ar. Badem; (*Amygdalus communis*). (25b/11)
- līmūn :** <Gr. Limon, turuncgillerden kışın yapraklarını dökmeyen, beyaz çiçekli bir ağaç; (*Citrus limonum*) ve bu ağacın sarı renkli, kabuğu kokulu, suyu ekşi meyvesi, sulu zırtlak. (27b/1)
- lisān-ı 'aşāfir:** <Ar. Kuşdili bitkisi; (*Rosmarinus officinalis*). (39b/11)
- lūbiyā:** <Far. Börülce; (*Vigna sinensis*). (30a/7)
- maḥmūde:** <Ar. Mahmudiye otu, mahmude, bingöz; (*Convolvulus scammonia*). (26b/14)
- malāṭara:** <İt. Arapsacı, rezene. "mulaṭara, malaṭura" (37b/10)
- mārul:** <Gr. Birleşikgillerden, geniş ve uzun olan yeşil yaprakları taze olarak yenilen bir bitki; (*Lactuca sativa*). (31a/13)
- maṣṭaki :** <Gr. Sakız, sakız ağacından elde edilen bir tür reçine; (*Pistacia lentiscus*). (39b/14)
- māş:** <Ar. Börülceye benzeyen bir tür fasulye, mürdümük; (*Lathyrus sativus*). (29a/11)

mâzû: <Far. Mazı; (*Thuya*). (41a/13)

melâşere: Ar. Rezene; (*Foeniculum vulgare*). “mâlsara” (27a/7), (27a/6)

menevüş: <Far. 1. Menengiç, kara ağaçgillerden, düz kabuklu, kerestesi sert ve dayanıklı bir ağaç, çitlik; (*Pistacia terebinthus*) ve bu ağacın mercimekten büyük, yuvarlak, buruk lezzette meyvesi. 2. Menevşe; (*Viola tricolor*). (32a/14)

mercimek: <Far. 1. Mercimek. 2. Bu bitkinin, besin değeri yüksek, ufak, kırmızı, sarı veya yeşil, yuvarlak ve yassıca tohumu, yasmık; (*Lens culinaris*). (15a/7)

mersin: <Gr. Mersin, yaprakları yaz kış yeşil kalan, gıda ve parfüm sanayisinde ham madde olarak kullanılan, meyvesi murt adıyla bilinen, esansı çıkarılan, beyaz çiçekli, güzel kokulu bir ağaç, sazak; (*Myrtus communis*). (34a/1)

mevîzec: <Far. Zehirli bir bitki türü, bit otu, kokar ot, mevezek, mevzek; (*Delphinium staphisagria*). (41b/9)

mevz: <Far. Kuru üzüm. "meviz" (31b/10)

mişmiş: <Ar. Kayısı; (*Prunus armeniaca*). “mişmiş” (33b/3)

mukl: <Ar. Günlük ağacı, sığla ağacı; mukl-ı azrak ve mukl-ı yehud olmak üzere başlıca iki türü vardır; (*Boswellia carteri*). (27a/5)

mukl-ı yehūd: <Ar. Günlük ağacının bir türü; (*Boswellia carteri*). (41a/12)

mürr: <Ar. 1. Acı. 2. Arabistan'da yetişen bir ağacın zamkı. (25b/14)

nabak: <Ar. Bir cins erik ağacının meyvesi. “nabk” (33b/1)

na'nā: <Ar. Nane; (*Mentha piperita*). (29b/8)

nānhuvāh: <Far. Anason; (*Pinpinella anisum*). (38b/2)

nār: <Far. Nar ağacı ve meyvesi; (*Punica granatum*). (11b/3)

nergis: <Far. Nergis çiçeği, zerrinkadeh çiçeği; (*Narcissus*). (26a/13)

nesrīn: <Far. Bir tür yaban gülü. (16a/1)

nīlüfer: <Far. Nilüfer çiçeği; (*Nymphaea*). (35a/6)

nohūd: <Far. Nohut; (*Cicer arietinum*). (31b/13)

pamuğ : <Far. Ebegümeçigillerden, koza biçimindeki meyvesi üç, dört, beş dilimli olan, sıcak bölgelerde yetişen tarım bitkisi; (*Gossypium*). 2. Bu bitkinin tohumlarının çevresinde oluşmuş ince, yumuşak tellerin adı. 3. Bu tellerin işlenmiş biçimi. (26b/4)

rāziyāne: <Far. Rezene; (*Foeniculum vulgare*). (29b/8)

reşād: <Ar. 1. Su teresi; (*Cichorium endivia*). (32a/15)

reyhān: <Ar. Fesleğen; (*Ocimum basilicum*). (19b/14)

rībās: < Ar. Ribas otu, ışgın otu; (*Rehum ribes*). (34a/1)

rümmān: < Ar. Nar; (*Punica granatum*). (27b/1)

rümmānū'l-ḥāmız: < Ar. Ekşi nar; (*Punica granatum*). (38a/10)

saḫmūniyā : < Gr. Mahmude otu, bingöz otu; (*Convolvulus scammonia*). (40b/10)

şamġ-ı 'arabī: < Ar. Arap zamkı; (*Gummi Arabicum*). (37b/13)

şanavber: < Gr. Yer çamı, çam fıstığı; (*Ajuga chamaepitys*). (32b/13)

sarımsaḫ: < T. 1. Zambakgillerden, 25-100 santimetre yüksekliğinde, yapraklarında, saplarında ve toprak altındaki soğanında kokulu yağ bulunan bir kültür bitkisi; (*Allium sativum*). 2. Bu bitkinin baharat olarak kullanılan dişli bölümü. (32b/3)

sāzec: < Far. Hint sümbülü; (*Nardustachys jatamansi*). "sādec-i hindī"

sefercel: < Ar. Ayva; (*Cydonia vulgaris*). (36a/2)

sekbīnec: < Far. Salatalığa benzer bir bitki ve bundan elde edilen zamkı; (*Sagapenon*). (27a/5)

sezāb: < Ar. Sedef otu; (*Ruta graveolens*). (29b/8)

sibistān : < Far. Sibistan ağacı ve meyvesi, erik cinsinden, sırası lezzetsiz, yapışkan bir meyve, köpekmemesi, acem eriği; (*Cordia mixa*). (34a/10)

şih: < Ar. Sarı yavşan otu; (*Artemisia*). "şih" (27a/6)

sinā-yı mekkī : < Ar. Baklagillerden, sarı çiçekli, çalı görünüşlü bir bitki, sinameki; (*Cassia officinalis*). (41b/4)

soğan: < T. Zambakgillerden, yemeklere tat vermek için yumrusu ve yeşil yaprakları kullanılan güzel kokulu bitki; (*Allium cepa*). (18b/3)

sögüt : < T. Sögütgillerden, sulak yerlerde yetişen, yaprakları almaşık ve alt yüzleri havla örtülü büyük bir ağaç; (*Salix*). (20a/4)

sumāk : < Ar. 1. Antep fıstığıgillerden, sıcak bölgelerde yetişen, kabuğu hekimlikte, yaprakları dericilikte kullanılan bir ağaç; (*Rhus coriaria*). 2. Bu ağacın, ekşilik vermek için dövülerek yemeklere katılan mercimeğe benzeyen meyvesi. (38a/10)

şūsen : < Far. 1. Susam çiçeği. 2. Zambak; yaprakları kılıç biçiminde, çiçekleri iri ve mor renkli, güzel görünüşlü ve kokulu, çok yıllık bir süs bitkisi; (*Iris germanica*). (26a/13)

şahdāne: < Far. Kenevir tohumu, esrar otu; (*Cannabis sativa*). (32b/6)

şakākul: < Ar. Yabani havuç, kara kök, mühr-i süleyman; (*Pastinaca sativa*). (25b/14)

şalgam: < Far. Turpgillerden, yumru köklü bir bitki; (*Brassica rapa*). (28b/15)

şeb̄s: < Far. 1. Dorak otu, dereotu; (*Anethum graveolens*). (40b/5)

şeftâlû: <Far. Şeftali; (*Persica Vulgaris*). (33a/14)

şeker kamışı : <Far.-T. Buğdaygillerden, çiçekleri salkım durumunda başakçıklar oluşturan, 10 metreye kadar uzayabilen, öz suyundan şeker çıkarılan bir bitki; (*Saccarum officinarum*). (32b/14)

şengiār : <Far. Eşek marulu, havacıva, tosbağa otu, enlik, kızıl enlik, tüylü boya, yerineği; (*Alkanna tinctoria*). (33b/2)

şih-i irmeni: <Ar. Pire yavşanı, sarı yavşan otu; (*Artemisia*). (41a/2)

şinhıyār: <Far. Yeşil ve büyük bir cins hıyar, acur; (*Cucumis anguria*). (37b/13)

şirürğan: <Far. Şirlagan otu; susam yağı. (40a/3)

şüniz: <Far. Kara çörek otu; (*Nigella sativa*). (39a/10)

tarhūn : <Ar. 1.Şifalı bir öd türü. 2. Kuzu pıtrağı; (*Agrimonia eupatoria*). (32a/15)

taru: <T. 1. Buğdaygillerden, kuraklığa dayanıklı birbitki, akdarı; (*Panicum miliaceum*). 2. Bu bitkinin buğday yerine besin olarak kullanılan tohumu. 3. Mısır. (33b/9)

temürhindî: <Far. Demirhindi, baklagillerden, sıcak iklimlerde yetişen bir ağaç; (*Tamarindus indica*). (33b/15)

tere: <Far. 1. Marul, maydanoz benzeri yeşil sebzeler. 2. Tere otu; (*Lepidium sativum*). (28b/10)

terengübîn: <Far. Kudrethelvası, beyaz çiçekli, 5-9 yaprakçıklı, 20 metre kadar yükselebilen, Kuzeybatı ve Batı Anadolu'da yaygın olan bir ağaç; (*Fraxinus ornus*). (31b/10)

tohmekān: <Far. Semizlik otu, semizotu; (*Portulaca oleracea*). (33b/6)

torak otu: <T. Dorak otu, dereotu; (*Anethum graveolens*). (29b/9)

tuffāh: <Ar. Elma; (*Pirus malus*). (18b/15)

turb : <Far. 1. Turpgillerden, yaprakları tüylü, çiçekleri beyaz, sarı, mor renkli bir bitki; (*Raphanus sativus*). 2. Bu bitkinin yenilen etli kökü. "turp" (18b/2)

türunc : <Far. Turunç; bütün Akdeniz ülkelerinde yetişen, kışın yaprağını dökmeyen bir ağaç, narenc; (*Citrus aurantium amara*) ve bu ağacın portakala benzeyen, suyu acımtırak meyvesi. (36b/6)

tut: <Far. Dut ağacı ve meyvesi; (*Morus*). (31b/10)

tūzerî: <Far. Kuşekmeği; (*Polygonum aviculare*). "tūderî" (40b/6)

türbūd: <Far. Türbit otu; (*Conculvulus turpethum*). (37b/7)

türmis: <Far. Delice bakla, yahudi baklası, yaban baklası; (*Lupinus termis*). "türmüs" (30a/7)

tütün: <T. 1. Patlıcangillerden, birleşiminde nikotin bulunan, otsu bir bitki; (*Nicotiana tabacum*). 2. Buhar, duman. (15a/8)

‘ūd: <Ar. Öd ağacı; (*Aquilaria agallocha*). (41b/3)

‘unnāb: <Ar. Hünnap, kızılığde, üvez ağacı; (*Sorbus aucuparis*). (31b/12)

‘uşfūr: <Ar. Meşhur bir çiçek, yalancı safran, uspur, (*Carthamus tinctorium*). (29a/1)

uşūhūdūs: <Gr. Karağan çiçeği, karabaş otu; (*Lavanduka stoechas*). (38a/2)

uşāk: <T. Daneçadır; çadıruşağı otu ve bundan elde edilen zamk; (*Dorema ammoniacum*). (39a/11)

ükşūs : <Ar. Bağboğan, küsküt. (37a/11)

üzüm: <T. Üzüm; (*Vitis vinifera*).

vec: <Ar. Eğir otu, azak eğiri. (*Acorus calamus*) (40b/13)

za‘ferān: <Ar. Safran, aspir, cehri, çiğdem, yemen safranı, safran çiçeği, safran çiğdemi; (*Crocus sativus*). (15b/3)

zambāk :<Ar.Zambakgillerden, 90-100 santimetre yüksekliğinde, güzel ve iri çiçekli, çok yıllık bir süs bitkisi, top zambak; (*Lilium candidum*). (15b/15)

za‘rūd: <Ar. Alıç yemişi; (*Crataegus*). (34a/1)

zencebīl:<Ar. Zencefil; (*Zingiber officinale*). (25b/14)

zeyt: <Ar. Zeytin; (*Olea europea*).

zeytūn: <Ar. Zeytin; (*Olea europea*).

zurre: <Ar. Bir çeşit darı, Hint darısı. (33b/9)

Sonuç

İnceleme sonucunda toplam olarak 212 bitki adı tespit edilmiştir. Bu bitki adlarının 33’ü Türkçe (%15), 87’si Arapça (%41), 80’i Farsça (%38), 11’i Grekçe (%5) ve 1’i İtalyancadır (%0,4).

Kitâb-ı Güzîde-i ‘İlm-i Tıbb’da, Türkçe olan bitki adları oranı düşüktür. Arapça ve Farsça bitki adlarının sayıca üstünlüğü vardır. Bu durumun Anadolu’da yararlanılan ilk tıp kaynaklarının Arapça çeviri eserler olmasından meydana geldiği düşünülebilir. Tercüme ve telif olan bu eserlerde Arapça eserlerdeki bitki adlarının söz varlığına bağlı kalındığı görülmektedir. Bununla birlikte eserde tespit edilen bitki adları, dönemin dil özelliğini ve söz varlığını göstermesi bakımından bize zengin malzeme sunmaktadır.

Kitâb-ı Güzîde-i ‘İlm-i Tıbb’da tespit edilen Türkçe bitki adları şunlardır:

TÜRKÇE OLANLAR: **alma** (*Pirus malus*), **arpa** (*Hordeum vulgare*), **ayıld** (*Vitex agnus castus*), **ayva** (*Cydonia vulgaris*), **bögrülce** (*Vigna sinensis*), **buğday** (*Triticum aestivum*), **bulgur**, **cavdar** (*Secale cereale*), **cügündür** (*Beta vulgarisfolliora*), **çivid** (*İsatis tinctoria*), **demür diken** (*Tribulus terrestris*), **dorağ otu** (*Anethum graveolens*), **enjir** (*Ruscus aculeatus*), **erük**

(*Prunus domestica*), **güyegü otu** (*Origanum vulgare*), **igde** (*Elaegnus angustifolia*), **kabak** (*Cucurbita*), **kamış** (*Phragmites australis*), **kaçun tuzluğu**, **kaçun** (*Cucum*), **kekük otu** (*Thymus vulgaris*), **koruk**, **kunduz taşığı** (*Ferula alaeochytris*), **sarımsak** (*Allium sativum*), **soğan** (*Allium cepa*), **sögüt** (*Salix*), **taru** (*Panicum miliaceum*), **torak otu** (*Anethum graveolens*), **tütün** (*Nicotiana tabacum*), **uşak** (*Dorema ammoniacum*), **üzüm** (*Vitis vinifera*).

TÜRKÇE-GREKÇE OLANLAR: **alabüber** (*Capsicum annuum*).

FARŞA-TÜRKÇE OLANLAR: **şeker kamışı** (*Saccarum officinarum*).

Kısaltmalar

T. : Türkçe

Ar. : Arapça

Far. : Farsça

Gr. : Grekçe

İt. : İtalyanca

MÖ : Milattan Önce

öl. : Ölüm tarihi

s. : Sayfa

Kaynakça

ADIVAR, A. A. (1991). *Osmanlı Türklerinde İlim*. İstanbul: Remzi Yayınları.

ALKAYIŞ, M. F. (2007). *Türkiye Türkçesinde Bitki Adları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

AYNACI, M. (2014). *Sultâniyye (İnceleme, Metin, Dizin)*. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Kocaeli.

ARGUNŞAH, M. (1999). *Muhammed b. Mahmûd-ı Şîrvânî Tuhfe-i Murâdî, (İncelemeMetin-Dizin)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

BAYAT, A. - OKUMUŞ, N. (2004). *Mahmûd-ı Şîrvânî, Mürşîd (Göz Hastalıkları)*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

BAYTOP, T. (2007). *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

DEVELİOĞLU, F. (2012). *Osmanlıca-Türkçe Lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

GÜLENSOY, T. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*. 1. Cilt A-N, 2. Cilt O-Z, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

İslam Ansiklopedisi (1993). *Câlinûs Maddesi*. (Cilt: 7, s. 32-34), İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları.

İslam Ansiklopedisi (1998). *Hipokrat Maddesi*. (Cilt: 18, s. 119-121), İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları.

İslam Ansiklopedisi (1999). *İbn Sînâ Maddesi*. (Cilt: 20, s. 353-358), İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları.

İslam Ansiklopedisi (2004). *Mesîhî, Ebû Sehl Maddesi*. (Cilt: 29, s. 313-314), İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları.

İslam Ansiklopedisi (2007). *Râzî, Ebû Bekir Maddesi*. (Cilt: 34, s. 479-485), İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları.

İslam Ansiklopedisi (2010). *Şirvânî, Muhammed b. Mahmûd Maddesi*. (Cilt: 39, s. 206-208), İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları.

KURBAN, F. (1990). *Şirvanî Mahmud, Sultâniye (Giriş-Metin-Sözlük)*. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

KÜÇÜKER, P. (1994). *Yadigar-ı İbn-i Şerif, Giriş-Metin-Dizin*. Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ.

KÜÇÜKER, P. (2010a). “Kitâb-ı Güzîde Ya Da Sultâniyye”. *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11/18, s. 173-181.

KÜÇÜKER, P. (2010b). “Lügat-i Müşkilât-ı Eczâ’da Türkçe Bitki Adları”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3/11, s. 401-415.

KÜÇÜKER, P. (2010c). *Mücerreb-nâme*. Ankara: Kültür Ajans Yayınları.

KÜÇÜKER P. - YILDIZ Y. (2016). “Tercüme-i Müfredât-ı İbn-i Baytar’daki (1b-150a) Bitki Adları Üzerine Bir İnceleme”. *JASSS*, Number: 44, p. 13-32, Spring II 2016.

KÜÇÜKER P. ve YILDIZ Y. (2018). “Tercüme-i Müfredât-ı İbn-i Baytar’daki (150b-295a) Bitki Adları Üzerine Bir İnceleme (II)”. *TÜRK LAD*, 2. Cilt, 1. Sayı, s. 109-137.

MURAD, S. (2009). *Lügât-ı Müşkilât-ı Eczâ Derviş Siyâhî Lârendevî (Giriş-Metin-İnceleme-Dizin)*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.

MURAD, S. (2015). *Tercüme-i Aynü’l-Hayat’ta Şekil ve Zaman Ekleri (Giriş-İnceleme-Metin-Dizinler)*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Sakarya.

Mütercim Asım Efendi (2009). *Burhân-ı Katı* (haz. M. ÖZTÜRK, D. ÖRS), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ÖNLER, Z. (1985). “Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yazılmış İki Tıp Kitabında Yer Alan Sağlık Bilgisi Terimleri”. *TDAY Belleten*, s.87-130.

ÖNLER, Z. (1998). “XIV-XV. Yüzyıl Türkçe Tıp Metinlerinin Dili ve Söz Varlığı”. *Kebikeç*, Sayı: 6., s. 161-162.

ÖNLER, Z. (1999). *Celâlüddin Hızır Paşa, Müntahab-ı Şifâ II Sözlük*. Ankara: Simurg yayınları.

ÖNLER, Z. (2004). *XIV.-XV. Yüzyıl Tıp Metinlerinde Türkçe Bitki Adları*. Ankara: Kebikeç Yayınları.

PAÇACIOĞLU, B. (2014). *İlaç ve Bitki Adları Sözlüğü*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.

SARI, M. (1984). *El-Mevarid Arapça-Türkçe Lûgat*. İstanbul: İpek Yayın Dağıtım.

ŞAHİN, H. (2005). Anadolu’da Yazılmış Bir Tıp Kitabı Kemâliyye. *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 6, Sayı: 9, Bursa.

ŞAHİN, H. (2007). “Câmi‘ü'l-Fürs Örneğinde XVI. Yüzyıl Bitki İsimleri”. *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları*, Volume 2/2 Spring, 570-602.

Şemseddin Sami (2005). *Kamusu Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları.

Türk Dil Kurumu (1964-1982). *Derleme Sözlüğü I-XII*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türk Dil Kurumu (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

UÇAR, İ. (2009). *Hazâ Kitâb-ı Hulâsa-i Tıbb Cerrâh Mes'ûd (Giriş-İnceleme-Metin-Dizinler)*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Sakarya.

UÇAR, İ. (2012). “Türkiye Türkçesinde Organ Adlarıyla Türetilmiş Bitki Adları”. *Türklük Bilimi Araştırmaları (TÜBAR)*, 32, s. 307-330.

UÇAR, İ. (2013a). “Kavram-Çağrışım-Kelime” Bağlamında Bitki Adlarına Anlam Bilimsel Bir Yaklaşım. *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8/1 Winter 2013, p. 2671-2683, Ankara-Turkey.

UÇAR, İ. (2013b). “Türkiye Türkçesinde Hayvan Adlarından Türetilmiş Bitki Adları”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi (TEKE)*, 2/1, s. 1-19.

UÇAR, İ., (2013c). “Yetiştigi/geldiği Coğrafya veya Etnik Adlandırmayla Oluşturulan Bitki Adları”. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, 5 (1), 115-135.

YELTEN, M. (1993). *Şirvanlı Mahmud, Kemâliyye*. İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları.

YILDIZ, Y. (2016). *Tercüme-i Müfredât-ı İbn-i Baytâr (Giriş-Metin-İnceleme-Dizin)*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.